

GRADA®

KATRIN
A FRANK
HECKEROVI

PTÁCI NA ZAHRADĚ

PRAKTICKÝ PRŮVODCE
PTAČÍM SVĚTEM

PŘEHRAJTE SI
HLASY
PTÁKŮ

PTÁCI NA ZAHRADĚ

The background of the book cover is a soft-focus photograph of purple flowers, likely Salvia, with green stems and leaves. In the upper left corner, there is a close-up of a rusty, weathered metal object with a series of curved, loop-like openings, possibly a garden trellis or a piece of old machinery.

KATRIN A FRANK HECKEROVÍ

PTÁCI NA ZAHRADĚ

PRAKTICKÝ PRŮVODCE
PTAČÍM SVĚTEM

S ILUSTRACEMI
HENRIKE KELSCHOVÉ

 GRADA

OBSAH

O TÉTO KNIZE 6

PTAČÍ ROK NA ZAHRADĚ 9

Zahrada v průběhu roku **10** – Co kdy kvete, zpívá a hnízdí? **12** – Jaro **14** – Léto **16** – Podzim **18** – Zima **20** – Užitečné keře a květiny **22** – Z ptačí perspektivy **26** – Hnízda v dutinách a výklencích **28** – Přikrmování ptáků na zahradě **30**

PTAČÍ DRUHY NA ZAHRADĚ 35

PĚVCI 36

Sýkory **36** – Mlynařík dlouhoocasý **50** – Brhlík lesní **52** – Šoupálci **55** – Lejskovití **58** – Žluva hajní **79** – Špaček obecný **80** – Drozdovití **86** – Pěnice **96** – Sedmihlásek hajní **104** – Budníčci **105** – Králíčci **108** – Střízlík obecný **110** – Konipasi **114** – Pěvuška modrá **118** – Brkoslav severní **120** – Chocholouš obecný **121** – Vrabci **124** – Pěnkavovití **130** – Strnadi **155** – Krkavcovití **158** – Vlaštovkovití **166**

ŠPLHAVCI, MĚKKOZOBI A DALŠÍ 176

Rorýs obecný **176** – Dudek chocholatý **178** – Šplhavci **179** – Kukačka obecná **188** – Měkkozobi **190**

SOVY, DRAVCI A SOKOLI 195

Sovy **195** – Dravci **200** – Sokoli **205**

ČÁPI A HRABAVÍ 208

Čáp bílý **208** – Bažant obecný **211**

Hlasy všech ptáků popisovaných v této knize si můžete přehrát pomocí QR kódu (více na stranách 222 a 223).

VÝLETY

Exoti ve městě **84**
V horách **122**
Na jezírku v parku **170**
Na pobřeží **212**

DALŠÍ INFORMACE

Užitečné adresy **216**
Doporučujeme **217**
Autorka a fotograf **218**
Ilustrátorka **219**
Rejstřík druhů **220**
Hlasy ptáků **222**

O TÉTO KNIZE

O HRNCÍCH PRO ŠPAČKY A MILOVNÍCÍCH HUDBY

Naše touha přilákat ptáky do zahrady není žádnou novinkou. Již před více než 500 lety se lidé snažili pomocí hliněných „špaččích hrnců“ přesvědčit špačky, aby zahníždili na jejich zahradě. Tehdy však láska k zahradním ptákům ještě „procházela žaludkem“, jak se tak hezky říká. V zadní stěně těchto prapůvodních budek byly otvory právě tak velké, aby se jimi protáhla dětská ruka. A tak se mnohá mláďata ocitla v nedělní polévce. Špačci to ale nebrali příliš tragicky a do budky snesli nová vejce. Když pak lidé vypožadovali, že špačci a jiní pěvci zbavují ovocné stromy žravého hmyzu, zahájili přirozený boj proti škůdcům a cíleně vyvěsili stovky budek pro sýkorky.

Samozřejmě i tenkrát existovali lidé, kteří se chtěli prostě jen radovat z poslechu krásného ptačího zpěvu. Patřili k nim například ptáčníci, jako slavný Papageno z Mozartovy *Kouzelné flétny*: „Vím, jak ptáky nalákat, a pískat umím taky. Proto jsem veselý a hravý – vždyť všichni ptáci jsou moji!“ Tak se tisíce stehlíků, konopek a čížků bez vlastního přičinění ocitly na doživotí v malých klíčkách, aby těšily lidi svým zpěvem a půvabem.

CO NÁM PTÁCI PROZRAZUJÍ O NAŠÍ ZAHRADE

Naštěstí pro ptáky i pro nás se naše láska k zahradním ptákům mezitím poněkud změnila. Už jejich pouhá přítomnost nás těší a dojíká, stejně jako jejich cvrlikání

a krásný zpěv. A když pak v létě ještě navíc ve větvích poskakují mláďata s doširoka otevřenými zobáčky, přímo se nad nimi rozplýváme. Největší pochvalou pro naši zahradu je, když se v ní najednou zabydlí nový ptačí druh, který se tam rád vrací. To nás vždy přiměje prostudovat si potřeby jednotlivých druhů ještě podrobněji a podle toho jednat. Každý z nás totiž může do jisté míry ovlivnit, zda se určité druhy ptáků nechají do naší zahrady přilákat. Na stranách 22 až 33 se proto s vámi rádi podělíme o naše dlouholeté zkušenosti.

KOS, VRABEC A PĚNICE ČERNOHLAVÁ

Abyste v této knize určité našli ptáky, kteří navštěvují vaši zahradu, představujeme zde mnohem více druhů, než kolik jich kdy najdete v jediné zahradě. Které druhy k vám přiletí, závisí totiž nejen na samotné zahradě, ale také na její poloze v okolní krajině a samozřejmě na ročním období. Na stranách 10 až 21 najdete, který pták se ve vaší zahradě může vyskytovat v kterém ročním období. Přibližně polovina našich ptačích druhů na zimu odlétá. Dálkoví migranti zimují jižně od Sahary a ptáci táhnoucí na krátké vzdálenosti většinou odlétají do oblasti Středomořího moře. U částečně tažných druhů u nás zimuje jen část populace, zatímco zbytek odlétá za mírnějším podnebím na jih.

Katrin a Frank Heckerovi

PTAČÍ ROK
NA ZAHRADĚ

ZAHRADA V PRŮBĚHU ROKU

Naše zahrady představují proměnlivé životní prostředí. Rostliny se mění téměř každý den – stejně jako ptačí společenstvo, které je neustále v pohybu, i uprostřed zimy.

Typické léto provází melodický zpěv pěnkavy obecné (nahore). Strakapoud velký (vlevo) přilétá v zimě pro pochoutky na krmítku.

JAK TO CHODÍ V ZAHRADĚ: ROSTLINY LÁKAJÍ PTÁKY

Když rozkvetou kočičky vrby jívy, vrací se k nám také budníček menší. Když dozrávají plody černého bezu, naše vlaštovky se opět shromažďují do hejn, aby brzy vyrazily na svou dlouhou cestu do Afriky. Tyto události se samozřejmě neodehrávají všude současně. Vrby jívy kvetou mnohem dříve na jižní Moravě než v severních Čechách a podobně i stěhovavé ptáky vracějící se domů uvidíme dříve v jižnějších oblastech, proto je obtížné uvádět pro tyto děje v přírodě přesné dny nebo měsíce.

FENOLOGICKÝ KALENDÁŘ

Aby lidé mohli některé přírodní jevy spolehlivěji předvídat, vyvinuli již před více než tisíci lety takzvaný fenologický kalendář. Ten se neskládá z měsíců a dnů, ale na základě vývojových fází rostlin a živočichů nám příroda sama ukazuje, v jakém ročním období se právě nacházíme. Některé časté a známé druhy fungují jako indikátory a na zahradě, na poli či obecně v přírodě ohlašují každé z celkem deseti ročních období. Nezáleží na tom, zda je ještě duben nebo už květen; kvetou-li jabloně, je hnízdní období našich zahradních ptáků v plném proudu.

POZDNÍ PODZIM

Smíšená hejna pěnkav a sýkor se potulují krajinou.

PLNÝ PODZIM

Stálí ptáci si vytvářejí zásoby na zimu.

ČASNÝ PODZIM

Vlaštovky a špačci se shlukují do hejn.

POZDNÍ LÉTO

Zahradní ptáci vyměňují peří; dálkoví migranti nás opět opouštějí.

ZIMA

Severští zimní hosté a domácí stálí ptáci na krmítku.

PŘEDJAŘÍ

Kos černý, červenka obecná a drozd zpěvný zase zpívají.

ČASNÉ JARO

Do zahrady se vracejí první tažní ptáci.

PLNÉ JARO

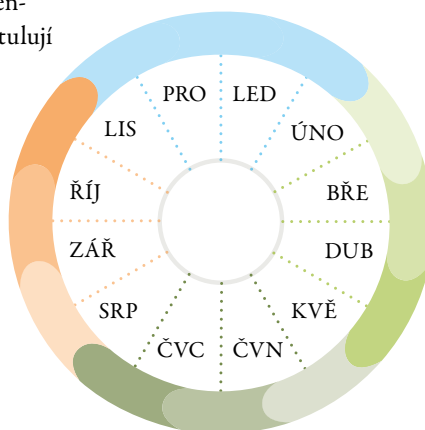
Hlavní hnízdní období většiny zahradních ptáků, vrací se kukačka a vlaštovky.

ČASNÉ LÉTO

Období nejrozmanitějšího ptačího zpěvu.

PLNÉ LÉTO

Čerstvě vyvedená mláďata žadoní ve křoví.

CO KDY KVETE, ZPÍVÁ A HNÍZDÍ?

Kdy se k nám do zahrad vracují první tažní ptáci? Které druhy přilétají nejpozději a kdy kdo hnízdí? V životech našich zahradních ptáků se neustále něco děje. Přesvědčte se sami.

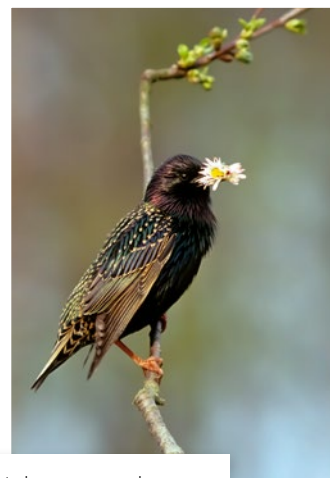
ROČNÍ OBDOBÍ	CO SE DĚJE V ROSTLINNÉ ŘÍŠI?	CO DĚLÁJÍ VE STEJNOU DOBU PTÁCI?
Předjaří ≈ pol. II. – pol. III.	Kvete dřín obecný, sněženky, krokusy, orsej jarní, podběl a devětsil.	– Vrací se špaček obecný, drozd zpěvný a konipas bílý. – Jako první se v zahradách ozývá kos černý, červenka obecná, drozd brávník, šoupálek krátkoprstý, strakapoud velký, drozd zpěvný, pěnkava obecná, zvonek zelený a brhlík lesní.
Časné jaro ≈ pol. III. – pol. IV.	Kvete vrba jíva, trnka obecná, třešeň ptačí a zlatice. Mezi raně kvetoucí zahradní rostliny patří modřeneček, ladoňka sibiřská, pupkovec jarní, violky, narcisy, prvosenky (petrkliče), plicník lékařský a kostival lékařský.	– Přilétá budníček menší, čáp bílý a pěnice černočelá. – Zastavují se u nás hejna táhnoucích drozdů cvrčal. – Kosi, sýkory a pěnkavy stavějí hnízda nebo už hnízdí. – Strnadi obecní zpívají z trnitých keřů.
Plné jaro ≈ pol. IV. – pol. V.	Kvetou jabloně, šeříky, jírovce, jeřáby ptačí a hlohy. Na zahradě kvete měsíčnice roční, silenka dvoudomá, kakosty, orlíčky či hluchavky stejně jako zběhovce plazivý, česnáček lékařský, pomněnky a pampelišky.	– Pěnice pokřovní, budníček větší, vlaštovka obecná, rehek domácí a zahradní, pěnice slavíková, slavík obecný, lejsek černočelý a kukačka obecná se vrací ze zimovišť a obhajují svá hnízdní teritoria zpěvem. – Začátek hnízdění navrátilivších se tažných ptáků. – První mláďata sýkor, pěnkav, drozdů zpěvných, kosů a špačků. – Období nejintenzivnějšího ptačího zpěvu.
Časné léto ≈ pol. V. – pol. VI.	Období květu bezu černého a růže šípkové, stromy jsou nyní zase olistěné. Na zahradě kvetou první růže, rododendrony, pustořily, pažitka, šanta kočičí, chrpy, šalvěje, náprstníky, převislý tymián, kopretiny bílé a máky. Orlíčky jsou v plném květu.	– V časných ranních hodinách se ozývá pestrý ptačí koncert červenek, kosů, střízlíků, drozdů zpěvných, slavíků, rehků zahradních a domácích, sedmihlásků, lejsků černočelých a mnoha dalších zahradních pěvců. – Období hnízdění a krmení mláďat je v plném proudu.

ROČNÍ OBDOBÍ	CO SE DĚJE V ROSTLINNÉ ŘÍŠI?	CO DĚLÁJÍ VE STEJNOU DOBU PTAČÍ?
Plné léto ≈ pol. VI. – pol. VII.	Kvetou lípy, dřiny a miříkovité rostliny. Na zahradách kvetou hlaváče, hadince, divizny, pupalky, vrbiny, slézy, keřové růže, kohoutky, dobromysl obecná, čekanka obecná, měsíček lékařský, řimbaba obecná a bukvice lékařská. Dozrávají rybíz.	- Ptačího zpěvu pomalu ubývá. - Všude je teď plno mláďat, která ještě rodiče krmit hmyzem. - Čerstvě vyvedená mláďata posedávají v keřích. - Ptáky v zahradách potěší čerstvá voda v pítkách a koupátkách.
Pozdní léto ≈ pol. VII. – pol. VIII.	Jeřabiny jsou už zralé, kvetou vratiče a zlatobýly. Na zahradě ještě kvetou chrypy, pupalky, divizny a dobromysl, dozrávají rané odrůdy ovocných stromů.	- Zahradní ptáci pelichají (mají řídké, světlé opeření). - Ptačí rodinky opouštějí zahradu. - Dálkoví migranti jako kukačka obecná, rorýs obecný a sedmihlásek hajní se vydávají na cestu do Afriky.
Časný podzim ≈ pol. VIII. – pol. IX.	Na mnoha stromech a keřích jsou teď zralé plody. Pro ptáky jsou nyní zejména důležité bezinky, ostružiny, hložíny, lískové ořechy, šípky a plody dřínů a brslenů evropského.	- Vlaštovky se shromažďují do hejn, která brzy zamíří do jižní Afriky. - Dálkoví migranti jako slavík obecný, pěnice slavíková a lejsek černohlavý se vydávají na cestu do svých zimovišť jižně od Sahary spíše nepozorovaně. - Nápadná jsou velká hejna špačků, kteří většinou táhnou jen na krátké vzdálenosti.
Plný podzim ≈ pol. IX. – pol. X.	Listy stromů se pestře zabarvují, dozrávají žaludy, bukvice a kaštiny.	- Sojka obecná, brhlík lesní a sýkory si dělají zásoby potravy. - Hejna severských pěnkav jikavců přilétají přezimovat do střední Evropy.
Pozdní podzim ≈ pol. X. – pol. XI.	Když se listy dubů zbarví do žlutooranžova, začíná pozdní podzim. V této době také postupně dozrávají trnky v živém plotu.	- Mnoho zahradních ptáků opouští svá hnízdiště a v malých hejnech se potuluje po okolí. - Často jsou nyní vidět smíšená hejtna pěnkavovitých ptáků tvořená zvonky, konopkami a stehlíky. - Hejna kvíčal hledají spadlé plody a zralé ovoce. - Z dalekého severu k nám přilétají hladová hejna cvrčal.
Zima ≈ pol. XI. – pol. II.	Téměř všechny naše listnaté stromy již shodily listí, výjimkou jsou některé buky a duby, na nichž suché listy zůstávají i přes zimu.	- Sýkory, vrabci a střízlíci využívají svá bývalá hnízdiště jako úkryty na spaní během mrazivých nocí. - Šoupálci se v chladných nocích společně choulí za odstávající kůrou. - Bobulonosné keře lákají do zahrady severské drozdy cvrčaly a stonky se zralými semeny tam lákají stehlíky. - Na krmítkách se vedle stálých kosů, brhlíků, hýlů obecných, červenek, vrabců domácích a polních, sýkor a pěnkav ukazují také severští hosté jako čížci a čečetky. - Jindy spíše plaší lesní ptáci jako dlask tlustozobý, králíček obecný a šplhavci navštěvují v zimě zahrady, v nichž nacházejí potravu.

JARO

V únoru konečně vykvétají první jarní květiny, na které jsme tak netrpělivě čekali, a s každým dnem se opět ozývá zpěv ptáků. Tažní ptáci se postupně vracejí do našich zahrad.

Jako první se k nám vrací špaček obecný (nahore), zatímco pestrý rehek zahradní (vlevo) přilétá až později

PŘEDJAŘÍ

(≈ POL. II. – POL. III.)

Když v únoru rozkvétají dřiny a sněženky, kosi černí už zase ze střech domů zpívají své první tiché písně. Brzy na jaře se vracejí migranti na krátkou vzdálenost, jako jsou špačci obecní, drozdi zpěvní a konipasí bílí, a strakapoudi velcí teď označují svá hnízdní teritoria dlouhými salvami bubnování. Také u nás přezimující šoupálek krátkoprstý (strana 56) obhazuje brzy na jaře své hnízdiště hlasitým popěvkem a spolu se zpěvem červenky obecné, brhlíka lesního, pěnkavy obecné, zvonka zeleného a drozda zpěvného definitivně ukončuje tiché zimní období.

ČASNÉ JARO

(≈ POL. III. – POL. IV.)

Žluté květy vrby jívý a zlatíc ohlašují kolem poloviny března rané jaro a s ním se k nám ze svých zimovišť vracejí čápi bílí a budníčci menší (strana 106). Tou dobou jsou „domácí“ ptáci, kteří u nás přezimovali, jako kosi černí, sýkory a pěnkavy, již zaneprázdněni stavbou hnízd, nebo už dokonce hnízdí. Z kvetoucích trnkových keřů se ozývá zpěv strnadů obecných, zatímco pěnice černohlavé, právě přilétající z jihu, se posilňují zrajícími bobulemi břechťanu. Dělí se o ně s hejny hladových drozdů cvrčal, kteří se vydávají dál na sever.

PLNÉ JARO**(≈ POL. IV. – POL. V.)**

Vrcholné jaro začíná v našich obcích velkolepou podívanou. Kvetoucí jabloně ohlašují na květy nejbohatší roční období, na jehož samém začátku se k nám vrací pěníce pokřovní a úhledně zbarvený rehek domácí (strana 76). Zatímco první z nich se nenápadně ozývá ze křoví, rehek rád sedává na viditelných místech, jako jsou hřebeny střech, a ještě před východem slunce probouzí spící vesnice svým chrčivým zpěvem. Jako další otevírají svou záplavu květů šeříky a jírovce maďaly. Naše zahrádky opět hýří barvami a stromy se zase zelenají. Zimní hosté a protahující ptáci jako drozdi cvrčaly už naše zahrady znovu opustili, a zatímco nově příchozí začínají stavět hnízda, v ptačích budkách již pípají první mláďata špačků a sýkorek. I v keřích se

objevuje první potomstvo pěníkav, kosů a drozdů. Ať už jde o sýkory, kosy, drozdy, nebo pěníkavy, všechna mláďata potřebují v tomto období obrovské množství hmyzu bohatého na bílkoviny – čím je tedy naše zahrada k hmyzu přátelštější, tím větší je jejich šance na přežití. Nakonec se k nám ze svých zimovišť jižně od Sahary vracejí stěhovaví ptáci táhnoucí na velké vzdálenosti – slavík obecný a rehek zahradní si ještě před východem slunce poměřují síly v neuvěřitelných pěveckých duelech, zpátky jsou i první vlaštovky a během dne můžeme opět zaslechnout volání kukačky.

Zralé bobule břechťanu jsou k mání pouze na jaře – k velké radosti pěníce černohlavé

LÉTO

V době květu černého bezu, v některých oblastech již od poloviny května, začíná podle fenologického kalendáře léto. S ním se k nám vracejí i poslední stěhovaví ptáci.

Zatímco mladé červenky (vlevo) láká čerstvá voda v zahradě k vykoupání, mladí lejsci šedí (nahore) jsou ještě krmeni na hnízdě

ČASNÉ LÉTO

(≈ POL. V. – POL. VI.)

V žádném jiném ročním období nezní ptačí zpěv tak intenzivně jako právě teď. V raních hodinách soutěží na zahradě dálkoví migranti, kteří se teprve nedávno vrátili ze zimovišť, jako slavík obecný, sedmihlasek hajní, lejsek černohlavý a rehek zahradní, svým zpěvem o teritoria a hnízdní příležitosti. Mnoho jich už nezbylo, protože nejlepší místa již obsadili kosi černí, pěnkavy obecné a sýkory, kteří zůstali na zimu doma. Vlaštovky a jiřičky si ale umějí poradit. Lepí si hnízda z hrudek hlíny na zdi našich domů a do stodol a garáží.

PLNÉ LÉTO

(≈ POL. VI. – POL. VII.)

Když v červnu rozkvetou lípy, ptáci v zahradách se opět ztiší. Ptačí rodiče mají totiž tou dobou plné zobáky a jsou zaneprázdněni krmením svých vylíhnutých mláďat. Párek sýkorek musí v průměru absolvovat 500 letů denně, aby svá mláďata dostatečně nasýtil. Čím méně hmyzu se v okolí vyskytuje, tím náročnější je shánění potravy. V křoví teď poskakují nezkušení mladí ptáci, kteří ještě nedovedou létat. Proto je v tomto období obzvláště nutné zabavit domácího kočičího mazlíčka v domě.

POZDNÍ LÉTO(≈ **POL. VII.** – **POL. VIII.**)

S dozrávajícími jeřabinami a plody raných odrůd ovocných stromů u nás začíná pozdní léto a do zahrady se postupně opět vrací klid. Většina ptáků již má období hnízdění za sebou, a proto už nemusí své území hájit hlasitým zpěvem. Naopak, dokud se v křoví schovávají mláďata, která ještě neumějí plně létat, je lepší na sebe příliš neupozorňovat. V horkých měsících zahradní ptáci velmi ocení místa, kde se mohou napít a vykoupat (strana 27). V parných dnech se i malé pítko v mžiku promění v nefalšovaný venkovní bazének, který mladí ptáci rádi využijí k vodním radovánkám.

Na zahradě můžeme nyní často pozorovat ptáky se světlým řídkým perím. Nejsou však nemocní, pouze vyměňují peří, které je po zimě a náročném období hnízdění značně

opotřebované. Tato výměna trvá u drobného ptactva asi dva týdny a nazývá se pelichání nebo přepeřování. Zvláště patrná je u letícího ptáka, v jehož křídlech jsou vidět mezery po ztracených letkách.

Naše zahrada se postupně vyprazdňuje. Někteří ptáci se stěhují na okolní louky a pole, kde hledají semena, hmyz a první zralé plody. Ptáci táhnoucí na dlouhé vzdálenosti, jako jsou rorýsi, kukačky, sedmihlásci a žluvy, se po pouhých třech měsících strávených u nás vydávají zpět do svých afrických zimovišť.

Vylétly, ale zatím nelétavý: mnozí mladí ptáci jako tento drozd zpěvný po opuštění hnízda poletují jen velmi neohrabaně, a stávají se tak snadnou kořistí například pro kočky

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Ptáci na zahradě.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.